

اعتبار سازی

در حقوق بین الملل و روابط بین الملل

مؤلف:

هادی دادمهر

عضو هیأت علمی گروه حقوق دانشگاه زابل

مجمع علمی و فرهنگی مجید

عنوان و نام پدیدآور	اعتبارسازی در حقوق بین الملل و روابط بین الملل / هادی داممهر
مشخصات نشر	تهران: مجد، ۱۳۹۳
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۲۹۱-۵
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	حقوق بین الملل
موضوع	حقوق بین الملل -- ایران
موضوع	روابط بین المللی
موضوع	ایران -- روابط خارجی
رده بندی کنگره	۱۳۹۳ الف ۲/د۳۴۱۰ KZ
رده بندی دیویی	۳۴۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۷۳۵۸۳۶

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاقی است.
وارد تخلف را به دفتر مرکزی و مجده گزارش فرمایید.

اعتبارسازی در حقوق بین الملل و روابط بین الملل

تألیف: هادی داممهر

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۴ تعداد: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و منحصراً «مجد» است.
دفتر مرکزی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۸
تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۲۹۱-۵

ISBN: 978-600-193-291-5

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تزییرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جارید)، تقاطع شهدای زاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۳۶۲۶۸۶۷۰ - ۳۵

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۳۰۰۰۸۷۷۶۷۷
فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

درآمد	۹
بخش اول: حقوق بین الملل و روابط بین الملل مرزهای تعامل و تقابل	۱۳
مقدمه	۱۵
اشکال تولید دانش در روابط بین الملل و حقوق بین الملل	۱۷
فصل اول: بنیان های نظری روابط بین الملل	۲۳
ظرفیت حقوقی نظریه های روابط بین الملل	۲۳
مکتب های فکری برجسته در روابط بین الملل	۲۶
۱. واقع گرایی	۲۶
۲. لیبرالیسم	۳۰
۳. نهادگرایی	۳۶
۴. سازه انگاری	۴۳
۵. نظریه انتقادی	۴۹
فصل دوم: بنیان های نظری حقوق بین الملل	۵۳
اهمیت نظریه های حقوق بین الملل در روابط بین الملل	۵۳
مکتب های فکری برجسته در حقوق بین الملل	۵۹
۱. مکتب حقوق اثبات گرایی	۵۹
۲. مکتب حقوق طبیعی	۶۹
۳. مکتب حقوقی خط مشی گرایی	۷۱
۴. مکتب مطالعات انتقادی حقوقی	۷۵
ارزیابی نهایی	۸۰

بخش دوم: مبانی نظری مفهوم اعتبارسازی در حقوق بین الملل و روابط

بین الملل	۸۵
فصل سوم: اعتبارسازی دولت ها در حقوق بین الملل	۸۷
مقدمه	۸۷

انتخاب عقلایی در حقوق بین الملل	۸۹
التزام به تعهد در حقوق بین الملل	۹۵
پایه های التزام گرایی در حقوق بین الملل	۹۶
۱. عمل متقابل	۹۶
۲. اقدام تلافی جویانه	۱۰۰
۳. اعتبار سازی	۱۰۳
اعتبارسازی در معاهدات چندجانبه	۱۰۶
مرجحات اعتباری و غیر اعتباری	۱۱۱
نوع شناسی اعتبارسازی التزام گرا	۱۱۷
جمع بندی	۱۲۲
فصل چهارم: اعتبارسازی دولت ها در روابط بین الملل	۱۲۴
مقدمه	۱۲۴
بازدارندگی و اعتبارسازی در روابط بین الملل	۱۲۷
اصول کلاسیک نظریه بازدارندگی	۱۲۹
۱. حدیث منازعه	۱۳۰
۲. عقلانیت بازیگران	۱۳۰
۳. تهدید تلافی جویانه	۱۳۱
۴. باورپذیری	۱۳۳
نوع شناسی اعتبارسازی اراده گرا	۱۳۴
واحد شناسی و موقعیت سنجی	۱۳۸
منطق اعتبارسازی در نظریه بازدارندگی	۱۴۰
اعتبارسازی اراده گرا در سیاست خارجی اسلامی	۱۴۳
مفهوم قدرت در اعتبارسازی اسلامی	۱۴۴
مفهوم نفی سلطه در اعتبارسازی اسلامی	۱۴۵
مفهوم استقامت در اعتبارسازی اسلامی	۱۴۷
جمع بندی	۱۵۲

بخش سوم: جرح نظریه اعتبارسازی در معاهدات امنیتی بین المللی.....	۱۵۳
فصل پنجم: جمهوری اسلامی ایران و اعتبارسازی حقوقی و سیاسی.....	۱۵۵
در پرونده انرژی هسته ای.....	۱۵۵
مقدمه.....	۱۵۵
نمونه مطالعاتی ایران.....	۱۵۷
اعتبار سازی التزام گرا در حقوق بین الملل.....	۱۶۲
اعتبارسازی اراده گرا در روابط بین الملل.....	۱۶۳
ایران و التزام به تعهد در حقوق بین الملل.....	۱۶۴
ایران و اراده گرایی در روابط بین الملل (چرایی و چگونگی).....	۱۶۶
جمع بندی.....	۱۷۷
فصل ششم: ارزیابی نهایی.....	۱۷۹
پیوست.....	۱۸۵
فهرست منابع.....	۲۰۱

درآمد

مفهوم اعتبار یکی از مهم ترین برساخته های ذهنی انسان در تعاملات اجتماعی محسوب می شود. نگاهی گذرا به نوع واکنش های ما در قبال پیشامدهای زندگی، نشان می دهد که آدمیزاد در بسیاری مواقع، تنها به پاس حفظ اعتبار خود حاضر است از کثیری از حقوق، امتیازات و لذت های قابل حصول کناره بگیرد. ابناء بشر صرف نظر از نوع رتبه بندی شان در هرم منزلت اجتماعی، اصولاً در خصوص مخدوش شدن اعتبار شخصیتی خود، دغدغه های ذهنی جدی و غیر قابل مصالحه ای دارند که آن را به طرق گوناگون به فرد یا نهاد مقابل منعکس می نمایند. برای به تصویر کشیدن نمونه هایی از چگونگی کارکرد این مفهوم انتزاعی در روابط بین انسان ها، کارچندان دشواری پیش رو نیست. برای نمونه می توان حدس زد که آستانه تحمل و تحریک پذیری یک دیپلمات عالی رتبه و یا یک استاد دانشگاه برای ورود به منازعات شدید کلامی و فیزیکی در منظر عام، بسیار بالاتر از جوان نوجوانسته ای خواهد بود که احياناً از ورود به چنین هنگامه هایی استقبال نیز می نماید. برای درک چرایی این قبیل رفتارهای متشخصانه، ضرورتاً باید بیش و پیش از لحاظ کردن فاکتورهایی چون هراس از زد و خورد فیزیکی و یا بی استعدادی در به کارگیری الفاظ رکبک، ذهن را متوجه نگرانی افراد مورد اشاره، از مخدوش شدن سطح اعتبارشان در منظر عام نمود.

غالب افراد جامعه به دلیل نوع انتظار پیشینی جامعه از بایسته های مطلوب رفتاری هر فرد، ضرورتاً شکل واکنش های خود را متناسب با قالب های اعتباری از پیش تعریف شده انتخاب می کنند. بدین ترتیب است که مشخص می شود چرا برخی از انسان ها به نحوی غریب، حاضر می شوند چشم از منافع عالی مترتب بر نقض الگوی اعتباری خود فرو ببندند و به رغم خسران مالی و حرفه ای، صیانت از اعتبار را در صدر اولویت های رفتاری خویش قرار بدهند.

مشاهده این التزام رفتاری در روابط انسانی، ذهن نویسنده را به عنوان یک پژوهشگر در امور بین المللی، متوجه این سوال می کند که آیا اساساً ممکن است که دولت ها نیز به عنوان بدیل های انسانی در جامعه بین المللی چنین نگاهی به جایگاه اعتباری خود داشته باشند؟ آیا سخن گفتن از دغدغه دولت ها برای حفظ اعتبارشان در دنیای قدرت محور و منفعت محور روابط بین الملل، وجه منطقی و علمی پیدا می کند؟ به عبارت دیگر آیا ممکن است دولتی حاضر باشد صرفاً به دلیل ارتقاء و یا حفظ اعتبار خود از تلاش برای کسب پاره ای از منافع کوتاه مدت صرف نظر کند؟ اساساً آیا می توان اعتبارسازی را به عنوان یک الگوی رفتاری قابل اتکاء برای تضمین اجرای تعهدات حقوقی دولت ها در دنیای آنارشیک روابط بین الملل مطرح و به آن استناد کرد؟

در تلاش برای طرح مظم مطالب و به آزمون گذاشتن این سوالات، تصمیم گرفته شد تا با بخش بندی هوشمند داده های گردآوری شده در بخش های مجزای این کتاب، پاسخی درخور به این دغدغه علمی داده شود. در این راستا، فصل نخستین کتاب عمدتاً به روشن تر نمودن زمینه کلی طرح بحث کمک می کند. در این قسمت تلاش می گردد تا با تبیین مختصات نظری دو رشته روابط بین الملل و حقوق بین الملل و بیان زمینه های برجسته اشتراک و افتراق اندیشمندان این حوزه ها، خوانندگان محترم بتوانند ضمن اشراف بهتر بر جایگاه کلی طرح موضوع، از آمادگی نظری مناسب برای ورود به مباحث تخصصی تر مطرح در فصول آتی برخوردار گردند.

در بخش دوم کتاب به ماهیت اعتبارسازی در حقوق بین الملل پرداخته می شود. تشکیک های فراوانی که در خصوص اصل کارایی و لازم الاجرا بودن مقررات حقوق بین الملل مطرح می گردد، پرداخت بیشتر به مفهوم اعتبارسازی در حقوق بین الملل (در مقایسه با بخش مربوط به اعتبارسازی در روابط بین الملل) را در فصل سوم این کتاب توجیه می کند. بر این اساس تلاش می شود تا با نگاهی جامع، به تبیین نوع، میزان و نحوه اثربخشی سرمایه گذاری دولت ها بر اعتبار معاهداتی شان در حقوق بین الملل پرداخته شود.

چهارمین فصل این کتاب خواننده را متوجه تفاوت برداشت عمیق دانشمندان روابط بین الملل از مفهوم اعتبارسازی خواهد کرد. در این نگاه است که رویکرد قدرت محورانه مکتب رئالیسم روابط بین الملل به شاخص اعتبار سازی، نمود ویژه ای پیدا می کند. نویسنده در این قسمت تلاش دارد تا با نشان دادن ارتباط وثیق ادبیات اعتبارسازی با آموزه های گفتمان "بازدارندگی" به تسهیل فهم مخاطب از چیستی و شیوه اثرگذاری اعتبارسازی در نگاه اندیشمندان روابط بین الملل کمک کند.

سومین بخش این کتاب به طور مشخص به نقد علمی اعتبارسازی در یک حوزه موضوعی مشخص اختصاص یافته است: معاهدات امنیتی بین الملل. این معاهدات به دلیل معاهده بودن در دنیای حقوق بین الملل قرار دارند و به دلیل محتوای امنیتی شان به شدت مورد توجه و علاقه تئورسین های روابط بین الملل قرار می گیرد. در این بخش برای نخستین بار در ادبیات علمی دانشگاهی، میزان استحکام مبانی تئوریک اعتبارسازی در معاهدات امنیتی بین المللی از دو زاویه حقوق بین الملل و روابط بین الملل به بحث گذاشته شود تا مجال نقد بنیان های نظری این مفهوم و به آزمون گذاشتن آن فراهم گردد. اصرار جمهوری اسلامی ایران برای تحصیل فناوری انرژی هسته ای و سرسختی بی سابقه دولت های غربی برای ممانعت از تحقق این هدف، نگارنده را بر آن داشت تا تلاش کند با نگاهی بی طرفانه، منطق حاکم بر ذهنیت طرفین دعوا را مورد شناسایی قرار دهد. بدین ترتیب محقق در واپسین فصل این نوشتار کوشیده است تا با روش شناسی تطبیقی و تجربی، نحوه اثرگذاری اعتبارسازی در دو حوزه حقوق بین الملل و روابط بین الملل را در دنیای واقعیت ها به آزمون بگذارد. بدین منظور پرونده انرژی هسته ای ایران به عنوان یک نمونه مطالعاتی تاریخی، انتخاب می شود تا میزان اثربخشی دو رهیافت متفاوت جمهوری اسلامی در حوزه اعتبارسازی هسته ای به آزمون گذاشته شود.

آنچه در این کتاب آمده حاصل مطالعات چندین ساله نویسنده است که بخشی از آن قبلاً در مقالات علمی-پژوهشی فارسی و انگلیسی به چاپ رسیده

است و بخشی نیز در مرحله چاپ قرار دارد و اینک با هدف منسجم ساختن مجموعه تلاش های پیشین نویسنده برای معرفی و نقد یک مفهوم تحلیلی پرکاربرد در ادبیات دانشگاهی مغرب زمین به اندیشمندان ایرانی حوزه حقوق و روابط بین الملل ارائه می شود. کتاب پیش رو ضمن اینکه نخستین تلاش علمی برای معرفی سامان مند مفهوم اعتبارسازی و تبیین محدوده های عملکردی آن در داخل کشور محسوب می شود، دربردارنده ایده ابتکاری و نوین نویسنده در اعمال مرزبندی بین اعتبارسازی در حقوق بین الملل و روابط بین الملل و جرح پارادایم غالب اعتبارسازی در حقوق بین الملل نیز خواهد بود. نویسنده این کتاب ضمن نشان دادن اهمیت و جایگاه مفهوم اعتبارسازی در حقوق بین الملل، برای نخستین بار کارایی این مفهوم را در حوزه معاهدات امنیتی بین المللی به نقد کشانده و در نهایت نیز به شکل کاربردی با مرتبط ساختن این مفهوم نظری به یکی از مهم ترین چالش های امنیتی پیش روی جمهوری اسلامی ایران در حوزه بین الملل، گزاره های نظری اعتبارسازی حقوقی را به آزمون عینی می گذارد.

در خاتمه این پیشگفتار، ضمن سپاس از اساتید و همکاران محترمی که مشوق اینجانب در نگارش این کتاب بودند، ضروری می دانم از همراهی و حمایت کامل انتشارات معتبر مجد در مراحل مختلف چاپ این اثر سپاسگذاری نمایم. امید است معرفی این کتاب بتواند به مذاقه بیشتر دانش پژوهان و اساتید محترم در تجزیه و تحلیل و عملیاتی سازی مفاهیم تئوریک کمک کند و نقشی در غنی سازی هر چه بیشتر گستره واژگانی و مفهومی تحلیل های حوزه بین الملل ایفا نماید.

هادی دادمهر

پژوهشگر حقوق و روابط بین الملل

hdadmehr@gmail.com